

SOSYAL POLİTİKALAR GENEL BAŞKAN YARDIMCILIĞI

MYK BİLGİ NOTU

(16.08.2021)

YÜKSEL TAŞKIN

SOSYAL POLİTİKALARDAN SORUMLU GENEL BAŞKAN YARDIMCISI

SOSYAL POLİTİKA GÜNDEMİ (16.08.2021):

SGK AÇIKLARI ENDİŞE VERİCİ BOYUTLARA ULAŞTI

Son dönemde çalışan sayısındaki artışın yavaşlaması, emekli sayısındaki yükseliş, Covid-19 pandemisi sırasında sağlık harcamalarında yaşanan artış gibi etkenler, Sosyal Güvenlik Kurumu açıklarının endişe verici düzeylerde artmasına neden oldu.

Kapımızda duran bu krizin nedenini Covid-19 pandemisine bağlamak yanıltıcı olur. Kriz çok daha yapısal ve derin. İstihdam arttırıcı üretimin yükseltilememesi, bu krizin en temel nedeni.

Kriz yapısal çünkü ülkemizde çalışabilir nüfus 63,5 milyona ulaşmış olmasına rağmen işgücüne dahil olmayan nüfus 31,5 milyona yaklaşıyor. Bir başka ifadeyle işgücüne katılım yüzde 50,5’lerde tıkanmış durumda. Genç işsizliğinin yüzde 25’lerde sabitlenmesi de içerisine düştüğümüz kısır döngünün en çarpıcı göstergesi. Kısacası istihdam artmadan bu sorunun aşılması mümkün değil. Bu da emek piyasasına girmeyi umut eden gençlerin emekliliklerini hayal dahi edememelerine yol açıyor.

Son beş yılda prim ödeyenlerin sayısı 1,2 milyon kişi artarken emekli maaşı alanların 1,9 milyon artış göstermiş olması bahsettiğimiz yapısal dengesizliğin göstergesi: 2015 yılında 19 milyon 217 bin kişi prim ödüyordu. Bu sayı 2020 yılında sadece 21 milyon 64 bin 613 kişi oldu.

2020 yılında işçi ve memur sayısında artış yaşanırken, kendi adına çalışanlarda yani Bağ-Kur’luların sayısında azalma oldu. Bu da koronavirüs salgınının esnaf ve küçük işletme sahipleri üzerindeki etkisini gösteriyor:

2020’de 4/a’lı olarak, işçi statüsünde çalışanların sayısı önceki yıla göre 889 bin 110 kişi artarak, 15 milyon 203 bin 423 olurken; memurların sayısı ise 39 bin 899 kişi artarak 3 milyon 140 bin 410 oldu. Bağ-Kur’lu olarak çalışanların sayısı ise 2019 yılında, 2 milyon 758 bin 67 kişi iken, bu sayı geçen sene 37 bin 287 kişi azalarak, 2 milyon 720 bin 780 kişiye düştü.

Aktif-pasif oranı yapısal krize işaret ediyor:

Sosyal sigorta sisteminde sürdürülebilirlik açısından önemli bir gösterge, aktif-pasif oranıdır. Aktif-pasif oranı da kaç aktif çalışanın, kaç pasif çalışanı finanse ettiğini gösteriyor.

İdeal durumda aktif-pasif oranının 4 olması gerekiyor. Dört aktif çalışanın bir pasif çalışanı finanse etmesi lazım. SGK’nın, açıkladığı 2020 verilerine göre, aktif/pasif oranı 1.87. Yani, geçen sene 1.87 çalışan, bir emekliyi finanse etmiş. Tabi, bu rakam, sosyal güvenlik sisteminin toplamına göre belirlenmiş. Aktif sigortalılar içinden çırak ve stajyerleri çıkarttığımız zaman -ki, bu sayı 1.7 milyonun üzerindedir- aktif/pasif oranı 1.72’lere düşüyor.

1980'lerde 3.3 çalışan bir emekliyi finanse ediyordu. Geçen sürede bu oran düştü ve son 10 yıldır da 1.80 ila 1.90 arasında değişiyor. Hesaplamalara göre önümüzdeki 5 yılda önlem alınmaz 1.5 çalışan, bir emekliyi finanse edecek. Bu da hem sosyal güvenlik sisteminde sürdürülebilirliği zora sokacak hem de sosyal güvenlikte açığı artıracak.

SGK bütçe açığı derinleşiyor

1995 yılında vergi gelirlerinin yüzde 10,0 seviyesine ulaşan sigortalıların bütçe açığı, 2020 yılında yüzde 30'u aştı. Yapılan ek ödemenin milli gelire oranı da 1995'ten bugüne yaklaşık beş kat artış gösterdi. Bütçeden sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferin GSYH oranı da 1995 yılında yüzde 1,01 seviyesindeyken 2020 yılında yüzde 5'in üzerine çıkmış oldu. Özellikle 1991 sonrası uygulamaya alınan erken emeklilik sistemi ile başlayan açık, gün geçtikçe artmaya devam ediyor.

Sosyal Güvenlik Kurumu çalışanlardan elde ettiği primlerle emeklilerin maaş giderlerini ve vatandaşların sağlık giderlerini gerçekleştirmektedir. 2009 yılında yaşanan küresel krizle beraber SGK açığı artmış ve bütçeden ödenen açık finansmanı 35 milyar liradan bir anda 52,6 milyar liraya yükselmiştir. GSYH tutarındaki gerilemeyle beraber SGK'ya aktarılan bütçe kaynağı yüzde 3,52 seviyesinden hemen yüzde 5,26'ya yükselmiştir:

Sosyal Güvenlik Açığı/GSYH	1995	1996	1997	1998	2016	2017	2018	2019	2020
%	1,01	1,65	1,91	1,95%	4,11	4,09	4,01	4,56	5,13

Son 5 yılda SGK kapsamında çalışan sayısının beklenenin altında kalması ile SGK açığı hızla artmış ve 2015 yılında 79 milyar liradan 2020 yılında 249 milyar liraya yükselmiştir.

1995 yılında ülkede toplanan vergi gelirlerinin yüzde 10'u sosyal güvenlik açığına giderken, bu oran 1996 yılında yüzde 14,9'a, 1997 yılında da yüzde 16,0'ya yükseldi. 1999 yılında vergi gelirlerinin yüzde 18,6'sı sosyal güvenlik açığına giderken son yıllarda bu oranın yüzde 25'lerden yüzde 30'a çıktığı görülüyor.

SGK'nın 2019 yılında 424.2 milyar lira olan gelirleri,2020 yılında 472.6 milyar lira olarak gerçekleşti. Toplam gelirlerdeki artış yüzde 11.4'te kaldı. SGK'nın prim gelirlerindeki artış yüzde 10.5'te kalarak 290.2 milyardan 320.5 milyar liraya yükseldi.

2008 yılında gerçekleştirilen sosyal güvenlik reformu kapsamında SGK'ya yatırılan primlerin 4'te 1'i oranında bütçeden devlet katkısı yapılıyor. Devlet katkısı 2009 yılından beri kurumun doğal gelirleri arasında sayıldığı için SGK'nın açığı katkı tutarı

kadar daha az görünüyor. 2019’da 71.2 milyar lira olan devlet katkısı tutarı 2020’de 85.1 milyar lira olarak gerçekleşti.

Covid – 19 salgınının da etkisiyle kurumun sağlık harcamalarında yaşanan yüksek artış giderlerin daha hızlı artmasına yol açtı. SGK’nın toplam giderleri yüzde 16 oranında artışla 464.2 milyar liradan 540.1 milyar liraya; emekli aylığı ödemeleri de yüzde 15 artışla 298.6 milyardan 343 milyar liraya yükseldi. Sağlık harcamaları ise yüzde 23 oranında artışla 110.7 milyardan 135.7 milyar liraya çıktı. Bu gelişmeler sonucu SGK’nın açığı yüzde 69 oranında artarak 39.9 milyardan 67.5 milyar liraya yükseldi:

SOSYAL GÜVENLİK KURUMU GELİR GİDER DENGESİ				
(Milyon TL)	2017	2018	2019	2020
I-GELİRLER	288.560	369.211	424.228	472.626
1- Prim Gelirleri	203.145	246.153	290.197	320.524
2- Yapılandırma	4.920	9.466	3.631	2.657
3- Devlet Katkısı	51.767	57.560	71.222	85.070
4- Ek Ödeme	7.970	10.661	12.295	14.184
5- Faturalı Ödemeler ve Ek Karşılık	12.475	36.594	38.373	40.999
6- Diğer Gelirler	8.283	8.776	8.510	9.192
II-GİDERLER	312.735	384.962	464.173	540.095
1- Emekli Aylıkları	209.546	245.106	298.615	343.046
2- Sigorta Ödemeleri	3.276	3.924	4.717	7.228
3- Ek Ödeme	8.697	10.208	12.648	14.527
4- Sağlık Harcamaları (Yolluk Dahil)	77.687	91.566	110.749	135.704
Sağlık Harcamaları (Yolluk Hariç)	77.632	91.512	110.697	135.674

	5- Faturalı Ödemeler	7.536	27.168	30.124	31.678
	6- Yönetim	1.170	1.495	1.823	2.049
	7- Yatırım	215	252	198	163
	8- Diğer Giderler	4.609	5.243	5.299	5.701
	III- AÇIK	24.175	15.751	39.945	67.469
Kaynak: SGK 2020 Aralık ayı istatistikleri					

Bütçeden SGK'ya, açığın finansmanı için kaynak, yukarıda sözünü ettiğimiz prim gelirlerinin 4'te 1'i oranındaki devlet katkısı, emeklilere yılda 2 defa yapılan 1000'er TL tutarındaki bayram ikramiyesi (yaklaşık 25 milyar lira), ödeme gücü olmayanların genel sağlık sigortası (GSS) primi, kaldırılan vergi iadesinin yerine emeklilere yapılan aylıklarının yüzde 4'ü oranındaki "ek ödeme" ve çeşitli kanunlarla prim karşılığı olmaksızın SGK'ya yaptırılan ödemeler için kaynak aktarılıyor.

Bütçeden SGK'ya aktarılan para tutarı son yıllarda giderek artıyor: 2015 yılında 79 milyar lira olan bütçeden SGK'ya yapılan transfer tutarı, 2016'da 108.1 milyara, 2017'de 128.2 milyara, 2018'de 150.5 milyara, 2019'da 196.8 milyar liraya yükseldi. 2020'de ise önceki yıla göre yüzde 26.4 artarak 248.8 milyar lira oldu.

2020 yılında merkezi yönetim bütçesi 138.9 milyar lira açık verdi. SGK'ya aktarılan para tutarı 110 milyar lira düzeyinde kalsaydı merkezi yönetim bütçesi 2020 yılında açık vermeyecekti.

Devlet katkısı hariç prim gelirlerinin emekli aylığı ödemeleri ile sağlık giderlerini karşılama oranı da 2020 yılında düşüş kaydetti. 2009 yılında 56 olan prim gelirlerinin emekli aylığı ve sağlık giderlerini karşılama oranı 2018 yılında 76'ya kadar çıktı. Ancak bu oran 2019'da 72'ye, 2020'de ise 68'e geriledi:

Prim gelirlerinin giderleri karşılama oranı düşüyor:

PRİM GELİRLERİNİN SAĞLIK HARCAMASI VE EMEKLİ AYLIĞINI KARŞILAMA ORANI					
(Bin TL)					
Yıl	Devlet Katkısı Hariç Prim Gelirleri	Emekli aylığı ödemeleri	Sağlık giderleri	Toplam Ödeme	Prim gelirlerinin aylığı ve sağlık giderlerini karşılama oranı
2000	6.575.348	6.756.700	2.633.552	9.390.252	70
2001	9.739.521	10.696.600	4.575.995	15.272.595	64
2002	14.821.913	16.687.400	7.629.027	24.316.427	61
2003	21.178.426	25.174.200	10.661.718	35.835.918	59
2004	27.423.790	30.660.700	13.150.129	43.810.829	63
2005	30.882.405	38.537.100	13.607.884	52.144.984	59
2006	41.619.875	45.075.855	17.666.674	62.742.529	66
2007	44.051.735	52.311.728	19.983.275	72.295.003	61
2008	54.546.453	59.136.539	25.345.913	84.482.452	65
2009	54.579.182	68.603.972	28.810.684	97.414.657	56
2010	66.912.858	78.957.499	32.508.883	111.466.382	60
2011	89.560.568	91.615.378	36.500.378	128.115.756	70
2012	99.359.243	105.293.799	44.110.561	149.404.360	67
2013	118.728.578	119.161.662	49.888.693	169.050.355	70
2014	135.238.559	134.391.514	54.551.175	188.942.688	72

2015	159.480.052	151.990.402	59.355.576	211.345.978	75
2016	184.445.994	185.157.568	67.992.868	253.150.436	73
2017	208.064.459	209.545.653	77.632.066	287.177.719	72
2018	255.619.125	245.105.705	91.512.240	336.617.945	76
2019	293.828.025	298.614.722	110.697.418	409.312.140	72
2020	323.181.066	343.045.567	135.673.782	478.719.349	68